

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

«Филология ғылымдары» сериясы

Серия «Филологические науки»

Series «Philological sciences»

№ 4 (86), 2023

Алматы, 2023

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ
«Филология ғылымдары» сериясы
№4 (86), 2023 ж.

Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір.
2000 ж. бастап шығады.

Бас редактор:
филол.ғ.д., проф. С.Д. Абишева

Бас ред. орынбасары:
PhD, аға оқытушы А.А. Найманбаев

Ғылыми редактор:
PhD, қауымд.проф.м.а. Д.А. Сабирова

Редакция алқасы:
филол.ғ.д., проф. А.В. Танжарикова,
филол.ғ.д., проф. Б. Әбдіғазизұлы,
пед.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі
Ф.Ш. Оразбаева,
пед.ғ.д., профессор Шаханова Р.А.,
филол.ғ.д., проф. Н.Ә. Ильясова,
филол.ғ.д., проф. М.Ш. Мусатаева,
филол.ғ.д., проф. Қ.Ө. Есенова,
филол.ғ.к., доц. А.Д. Маймакова,
PhD, аға оқытушы Н.Н. Конкабаева
филол.ғ.к., қауымд. проф. С.А. Жиренов,
филол.ғ.к., доц. М.Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты С.В. Ананьева,
филол.ғ.д., проф., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Б.У. Джолдасбекова,
филол.ғ.к., доц., А. Байтұрсынов атындағы Тіл
білімі институты А.М. Фазылжанова,
пед.ғ.д., профессор С.К. Рысбаев (Қырғызстан)
PhD докторы, проф. И.З. Белобровцева
(Эстония),
пед.ғ.д., проф. О.Е. Дроздова (Ресей),
филол.ғ.д., проф. А.К. Киклевич (Польша),
филол.ғ.д., проф. Г.Л. Нефагина (Польша),
филол.ғ.д., проф. Я. Войводич (Хорватия),
PhD, проф. Роллберг Петер (АҚШ),
PhD, проф. О.М. Табачникова (Ұлыбритания),
филол.ғ.д., проф. Түркмен Фикрет (Түркия).

Жауапты хатшы:
PhD, қауымд.проф.м.а. С.К. Серикова

Техникалық хатшы:
филол.ғ.к., аға оқытушы М.М. Хавайдарова

© Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университеті, 2023

Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат министрлігінде
2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген
№10109-Ж

Басуға 27.12.2023. қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 18,125 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 103.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасы

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

ТІЛ БІЛІМІ
ЛИНГВИСТИКА
LINGUISTICS

Толуспаева Д.Ж., Саржанова Г.Б. Линейно-синтагматическая
форма словоформы и ее влияние на степень ее отделяемости..... 5

Толуспаева Д.Ж., Саржанова Г.Б. Сөз формасының
сызықтық-синтагматикалық формасы және оның бөліну
дәрежесіне әсері

Toluspaeva D., Sarzhanova G. Linear-syntagmatic form of a word
form and its influence on the degree of its separability

Шамшетова Ю.М., Ходжаниязова А.А. Лексико-
семантическая группа англицизмов периода коронавирусной
инфекции (на материале СМИ Каракалпакстана) 16

Шамшетова Ю.М., Ходжаниязова А.А. Коронавирус инфек-
циясы кезіндегі англицизмдердің лексико-семантикалық тобы
(Қарақалпақстан бұқаралық ақпарат құралдары негізінде)

Shamshetova Yu., Khodzhanizayova A. Lexical-semantic group
of englicism in the period of coronavirus infection (based on the
material of the media of Karakalpakstan)

ӘДЕБИЕТТАНУ
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ
LITERARY STUDIES

Войводич Я. Русские литературные трансформации новейшего
времени 23

Войводич Я. Жаңа замандағы орыс әдеби трансформациялары
Voyvodich Ya. Russian literary transformations of modern times

Доценко С.Н. Об одной визуальной цитате: фильм «Матрица»
и «Мертвый Христос» Ганса Гольбейна..... 35

Доценко С.Н. Бір көрнекі дәйексөз туралы: Ханс Холбейннің
«Матрица» және «Өлі Христос» фильмі

Dotsenko S. About one visual quote: film «The matrix» and «Dead
christ» by Hans Holbein

Жолдыбаев О.М., Туна Ю. “Сынсу” ғұрпының бүгінгі
көрінісі..... 40

Жолдыбаев О.М., Туна Ю. Сегодняшнее видение ритуала
“Сынсу”

Zholdybaev O.M., Tuna Y. Today's view of the “Syngsu” rite

Ломова Е.А., Касымжанова М.Е. Жанр усадебного романа в
аспекте межкультурной коммуникации..... 47

Ломова Е.А., Касымжанова М.Е. Мәдениетаралық коммуни-
кация аспектісіндегі роман жанры

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия «Филологические науки»
№4(86), 2023 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2000 года.

Главный редактор:

д.филол.н., проф. Абишева С.Д.

Зам. гл. редактора:

PhD, ст.препод. Найманбаев А.А.

Научный редактор:

PhD, и.о.ассоц.проф. Сабирова Д.А.

Члены редколлегии:

д.филол.н., проф. Танжарикова А.В.,

д.филол.н., проф. Абдигазулы Б.,

д.пед.н., проф., член-корр. НАН РК

Ф.Ш. Оразбаева,

д.пед.н., проф. Шаханова Р.А.,

д.филол.н., проф. Ильясова Н.А.,

д.филол.н., проф. Мусатаева М.Ш.,

д.филол.н., проф. Есенова К.У.,

к.филол.н., доц. Маймакова А.Д.,

PhD, ст.препод. Конжабаева Н.Н.,

к.филол.н., ассоц. проф. Жиренов С.А.,

к.филол.н., доц., Институт языкознания имени А.

Байтурсынова Ананьева С.В.,

д.филол.н., проф., КазНУ имени аль-Фараби

Джолдасбекова Б.У.,

к.филол.н., доц., Институт литературы и искусства имени М.О.Ауэзова

Фазылжанова А.М.,

д.пед.н., проф. Рысбаев С.К. (Кыргызстан),

PhD доктор, проф. Белобровцева И.З.

(Эстония),

д.пед.н., доц. Дроздова О.Е. (Россия),

д.филол.н., проф. Киклевич А.К. (Польша),

д.филол.н., проф. Нефагина Г.Л. (Польша),

д.филол.н., проф. Войводич Я. (Хорватия),

PhD, проф. Роллберг Петер (США),

PhD, проф. Табачникова О.М.

(Великобритания),

д.филол.н., проф. Туркмен Фикрет (Турция).

Ответственный секретарь:

PhD, и.о.ассоц.проф. Серикова С.К.

Технический секретарь:

к.филол.н., ст.препод. Хавайдарова М.М.

© Казахский национальный педагогический университет им. Абая, 2023

Зарегистрировано

в Министерстве культуры и информации РК
8 мая 2009 г. №10109-Ж

Подписано в печать 27.12.2023.

Формат 60x84 1/8. Объем 18,125 уч-изд.л.

Тираж 300 экз. Заказ 103.

050010, г. Алматы,

пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»

Казахского национального педагогического университета имени Абая

Lomova E., Kasymzhanova M. The genre of the manor novel in the aspect of intercultural communication

Массимо М. Минимализм: от немоты до голосов XXI века..... 54

Массимо М. Минимализм: мылқаулықтан XXI ғасырдың дауыстарына дейін

Massimo M. Minimalism: from muteness to voices of the 21st century

Токшылықова Г.Б. Т.Н.Рахымжановтың «Күй аты – Дайрабай» повесіндегі күйші тұлғасының бейнеленуі..... 74

Токшылықова Г.Б. Портрет личности кюйши в повести Т.Н.Рахымжанова «Кюй называется Дайрабай»

Tokshylykova G. Portrait of the personality of kyushi in the story of T. Rakhymzhanova «Kyu is named Dairabay»

ПЕДАГОГИКА МЕН ӘДІСТЕМЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИКИ И МЕТОДИКИ PROBLEMS OF PEDAGOGY AND METHODOLOGY

Yerzhanova F., Biray N. Innovative integrative fairy tale therapy at the intersection of philological research..... 81

Ержанова Ф.М., Бирай Н. Филологиялық зерттеулер тоғысындағы инновациялық интеграциялық ертегі терапиясы

Ержанова Ф.М., Бирай Н. Инновационная интегративная сказкотерапия на стыке филологических исследований

Кенесхан Г., Умарова А.Б. Развитие навыка анализа у учащихся через графические органайзеры на уроках русского языка и литературы..... 88

Кенесхан Г., Умарова А.Б. Орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында графикалық ұйымдастырушылар арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту

Keneskhan G., Umarova A. Development of analysis skills in students through graphic organizers in russian language and literature lessons

Климкевич А. Текст элитарной культуры в практике преподавания РКИ в Польше..... 97

Климкевич А. Польшада орыс тілін шет тілі ретінде оқыту тәжірибесіндегі элиталық мәдениет мәтіні

Klimkiewicz A. The text of elite culture in the practice of teaching russian as a foreign language in poland

Мизанбеков С.К., Кульбаева А.Ж. Межпредметная интеграция как средство мотивации учащихся к чтению художественной литературы..... 105

Мизанбеков С.К., Кульбаева А.Ж. Пәнаралық интеграция – оқушыларды көркем әдебиетті оқуға ынталандыру құралы

Mizanbekov S., Kulbaeva A. Interdisciplinary integration as a means of motivating

Abai Kazakh National Pedagogical University

BULLETIN

Chief Editor

Doctor of Philology, Professor **Abisheva S.**

Deputy Chief Editor

PhD, senior lecturer **Naimanbaev A.**

Scientific editor

PhD, Associate Prof. **Sabirova D.**

EDITORIAL TEAM:

Doctor of Philology, Assoc. Professor

Tanzharikova A.

Doctor of Philology, Professor

Abdigaziuly B.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

Orazbayeva F.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shakhanova R.,

Doctor of Philology, Professor **Ilyasova N.**

Doctor of Philology, Professor

Mussatayeva M.

Doctor of Philology, Professor **Essenova K.**

Candidate of Philology Science, Associate Professor

Maimakova A.

PhD, Senior Lecturer **Konkabayeva N.**

Candidate of Philology Science, Assoc. Professor

Zhirenov S.

Ph.D. in Philology, Associate Professor, M.O.Auezov

Institute of Literature and Art **Ananyeva S.**

Doctor of Philology, Professor, Al-Farabi KazNU

Dzholdasbekova B.

Candidate of Philology Science, Associate Professor,

A. Baitursynov Institute of Linguistics

Fazylyzhanova A.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

(Kyrgyzstan) **Rysbayev S.,**

PhD, professor (Estonia)

Belobrovtsseva I.

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

(Russia) **Drozdova O.,**

Doctor of Philology, Professor (Poland)

Kiklevich A.

Doctor of Philology, Professor (Poland)

Nefagina G.

Doctor of Philology, Professor (Croatia)

Voyvodich Ya.,

PhD, Professor (the USA) **Rollberg Peter**

PhD, Professor (the UK) **Tabachnikova O.**

Doctor of Philology, Professor (Turkey)

Turkmen F.

Executive Secretary

PhD, Associate Prof. **Serikova S.**

Technical Secretary

Candidate of Philology Science, Senior Lecturer

Khavaidarova M.

©Abai Kazakh National Pedagogical University,

2023

Registered in the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
8 May 2009 No10109-Zh/Ж

Signed in print 27.12. 2023.

Format 60x84 1/8. Volume 18,125
teaching and publishing lists.

Number of copies 300. Order 103.

050010, Almaty, Dostyk avenue 13, Abai KazNPU
Publishing House "Ulagat" of the Abai Kazakh
National Pedagogical University

- Юсуп П.К., Юсуп А.Н.** Орта мектепте ғылыми фантастикалық шығармаларды оқыту жолдары **120**
- Юсуп П.К., Юсуп А.Н.** Методика преподавания научной фантастики в средней школе
- Yusup P., Yusup A.** Methodology of teaching science fiction at secondary school

**АУДАРМАТАНУ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЕ
TRANSLATION STUDIES**

- Akbalayeva Zh.** National-cultural adaptation of the Fiction Texts in the Kazakh and English Translations..... **132**
- Ақбалаева Ж.К.** Қазақ және ағылшын тіліндегі әдеби мәтіндерді ұлттық-мәдени бейімдеу мәселелері
- Ақбалаева Ж.К.** Национально-культурная адаптация художественных текстов в казахском и английском переводах
- Біздің авторлар**..... **142**
- Наши авторы**
- Our authors**

modern reading. Ya.A. Comenius, D. Locke, J. J. Rousseau, I. Pestalozzi]. – Moscow: Pedagogy [in Russian].

6. Afanasyeva, I.A. (2015). *Mezhpredmetnaya integraciya v obrazovatel'nom processe*. [Interdisciplinary integration in the educational process]. – Moscow: Nauka [in Russian].

7. Maksimova, V.N., Blinova, T.L., Kirilova, A.S. (2013). *Podhod k opredeleniyu ponyatiya «Mezhpredmetnye svyazi v processe obucheniya»*. [An approach to defining the concept of “Interdisciplinary connections in the learning process”]. – Moscow: Buki-Vedi [in Russian].

8. Sydykov, E. (2022). *Ahmet Bajtursynov – Uchitel' nacji*. [Akhmet Baitursynov – Teacher of the Nation]. – Moscow: Fiction [in Russian].

9. Zhanpeis, U.A. (2005). *Metodika prepodavaniya russkogo yazyka v modulyah. Uchebnoe posobie*. [Methods of teaching the Russian language in modules. Tutorial]. – Almaty: Print-S [in Russian].

10. Salkhanova, Zh.Kh. (2013). *Kompetenost' i kompeteniii*. [Competence and competencies]. – Almaty: Kazakh University [in Russian].

11. Zverev, I.D. (2007). *Vzaimnaya svyaz' uchebnyh predmetov*. [Mutual connection of educational subjects]. – Moscow: Knowledge, [in Russian].

12. Chapayev, N.K. (1998). *Struktura i sodержanie teoretiko-metodologicheskogo obespecheniya pedagogicheskoy integracii*. [Structure and content of theoretical and methodological support for pedagogical integration]. – Ekaterinburg: [in Russian].

13. Mizanbekov, S.K. (2020). *Informacionno-obrazovatel'noe prostranstvo vuza kak sovremennaya tendenciya professional'noj podgotovki specialistov*. [The information and educational space of the university as a modern trend in the professional training of specialists]. – Almaty: KazNPU named after. Abay [in Russian].

14. Zhanpeis, U.A. (2019). *Russkij yazyk i literatura: Uchebnik dlya 9 klassa obshcheobrazovatel'noj shkoly s kazahskim yazykom obucheniya*. [Russian language and literature: Textbook for the 9th grade of a comprehensive school with Kazakh language of instruction]. – Almaty: Atamura [in Russian].

МРНТИ 14.07.07

10.51889/2959-5657.2023.86.4.012

Юсуп П.К.,¹ Юсуп А.Н.²

¹ Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

¹ п.ғ.м., аға оқытушы, farhat.yusup.70@mail.ru

² п.ғ.м., аға оқытушы, auzhan.yusup@mail.ru

ОРТА МЕКТЕПТЕ ҒЫЛЫМИ ФАНТАСТИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ОҚЫТУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада орта мектепте фантастикалық шығармаларды оқытудың әдістемесі қарастырылады. Ұлттық әдебиетте негізі ауыз әдебиеті үлгілерінде мол кездескенімен, жанрлық түр ретінде ХХ ғасырда ғана қалыптасып, дамыған фантастикалық әдебиет мектеп бағдарламасына да кешігіп енді. Ең алдымен оқушылардың жас ерекшелігі мен таным деңгейін ескеру орынды. Оқуға жеңіл, оқиғасы қызық, іс-әрекеттер шұғыл, шешімдер күрт өзгертін табиғаты өзгеше фантастикалық шығарма баланың қиялын дамытып, өзі күнделікті көріп жүрген қоршаған орта, өмір шындығынан бөлек, аса жоғары эмоционалдық күйге түсіретін болғандықтан да бағалы.

Орта мектепте фантастикалық шығармаларды оқытудың ұлттық деңгейдегі тәжірибесі аз болғанымен, әлемдік білім беру жүйесіндегі үздік тәжірибе, әдістер назар аударарлық. Алайда бұл жанрдағы шығармаларды оқытуда ұлттық таным мен халықтың көнеден келе жатқан сенім әлемінің ерекшеліктерін ескеру керектігі маңызды.

Түйін сөздер: фантастика, қиялғажайып, фэнтези, мистика, сауалнама, ғылыми фантастика, оқыту әдістемесі.

Юсуп П.К.,¹ Юсуп А.Н.²

¹ *Казахский национальный женский педагогический университет,
Алматы, Казахстан*

² *Казахский национальный педагогический университет им. Абая,
Алматы, Казахстан*

¹ *м.п.н., ст. преподаватель, farhat.yusup.70@mail.ru*

² *м.п.н., ст. преподаватель, auzhan.yusup@mail.ru*

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ НАУЧНОЙ ФАНТАСТИКИ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В этой статье рассматривается методика преподавания фантастических произведений в средней школе. Хотя основа в национальной литературе широко представлена в образцах устной литературы, фантастическая литература, сформировавшаяся и развитая только в XX веке как жанровая форма, также с опозданием вошла в школьную программу. В первую очередь целесообразно учитывать возрастную специфику и уровень познания учащихся. Фантастическое произведение с другой природой, которое легко читать, интересно, действия срочны, решения резко меняются, ценится еще и потому, что оно развивает воображение ребенка и погружает его в сверхэмоциональное состояние, отдельное от реальности жизни, окружающей среды, которую он видит ежедневно.

Несмотря на то, что в средней школе мало опыта преподавания художественной литературы на национальном уровне, выдающиеся практики, методы в мировой системе образования заслуживают внимания. Однако при обучении произведениям этого жанра важно учитывать особенности национального познания и веры народа.

Ключевые слова: фантастика, фэнтези, мистика, опрос, научная фантастика, методика обучения.

Yusup P.,¹ Yusup A.²

¹ *Kazakh National Women's Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

² *Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

METHODOLOGY OF TEACHING SCIENCE FICTION AT SECONDARY SCHOOL

Abstract

This article deals with the methodology of teaching science fiction works in secondary school. Although the basis in national literature is widely represented in samples of oral literature, fantastic literature, which was formed and developed only in the twentieth century as a genre form, also entered the school program with a delay. First of all, it is advisable to take into account the age specificity and level of cognition of students. A fantastic work with a different nature, which is easy to read, interesting, actions are urgent, decisions change dramatically, is also appreciated because it

develops the child's imagination and immerses him in a super-emotional state, separate from the reality of life, the environment he sees every day.

Although there is little experience in teaching fiction at the national level in secondary schools, the outstanding practices, methods in the world education system are worthy of attention. However, when teaching works of this genre, it is important to take into account the peculiarities of national cognition and faith of the people.

Key words: fiction, fantasy, mysticism, survey, science fiction, teaching methodology.

Кіріспе. Ғылыми фантастика – еліміздегі білім беру үрдісіне кенжелеп енген сала. Оның басты себебі – фантастикалық әдебиеттің кейіндеу қалыптасуына байланысты. Ал батыс және еуропа елдерінде оны жеке пән ретінде оқытатын оқу орындары бар екен. Өткен ғасырдың екінші жартысынан бастап кеңестік білім беру жүйесінде фантастикалық шығармаларды оқыту қолға алына бастағанмен, көп ұзамай тоқырап қалды. Тәуелсіздік жылдарынан бастап білім берудің барлық кезеңдері бойынша дайындалған білім бағдарламаларында бұл мәселе аса қызығушылық тудыра қоймағаны көрінеді. Дегенмен 2016 жылдан бастап орта білім беру кеңістігіндегі жаңартылған білім беру бағдарламасында ғылыми-фантастикалық шығармаларды оқытуға аз да болса көңіл бөлінді. Оқушылар тарапынан да қызығушылық артып келеді.

Фантастика өзіндік сипаты жағынан қалыптасқан жанр ретінде әдебиет әлемінде ерекше орын алады. Бұл әдеби жанр өзінің даму тарихында бүтіндей тарихи кезеңдерден, техникалық даму прогресінің жетістіктерінен хабар береді. Көркем әдебиеттің бір бөлшегі ретінде әлем әдебиетінде XIX ғасырдың аяғында пайда болып, XX ғасырдың 60-70 жылдары ерекше танымалдыққа ие болды. XX ғасырдың орта шенінде фантастика жанрының ерекше танылуын ғалымдар, ең алдымен, адамзат баласының аспан әлемін бағындыруымен және де басқа өркениеттерді танып-білуге деген құштарлығымен байланыстырады. Соған сай фантастика жанры бүгінде бұғанға дейін әлем әдебиетінде қалыптасқан утопия, антиутопия, дистопия секілді жанрлармен араласып кетті десек те болады.

Фантастика – гректің «phantastice», яғни «елестету өнері» деген ұғымынан шыққан. Қазіргі таңда ғалымдар фантастиканы бар шынайы болмысқа және бәрімізге таныс ұғымдарға қарсы қоятын, дүниенің сиқырлы, ғажайып суретін жасауға қабілетті әдебиет түрлерінің бірі ретінде сипаттайды. Сол себепті қазіргі кезде олар фантастиканың бірнеше бағыттарын жіктеп берді. Атап айтқанда, фэнтези, ғылыми фантастика, қорқынышты фантастика, күрделі ғылыми фантастика, ғарыштық фантастика, жауынгерлік және юморлық, махаббат пен әлеуметтік, мистикалық фантастика, т.с.с. Кейінгі уақытта фантастика басқа да өнер түрлеріне қатысты өзінің жанрлық аясын кеңейтіп, көпқырлы әрі көпсалалы (фантастикалық фильм, фантастикалық кескіндеме, фантастикалық графика, фантастикалық фотография және т.б.) түр алды. Сол себепті де қазіргі таңда біз фантастиканы адамзат шығармашылығының ең бір қызықты саласы, «мәдени құбылыс» деп қарастыруымыз керек.

Бүгінде фантастиканы зерттеуге деген талпыныстың күшеюіне ең алдымен оған деген қызығушылықтың артуы басты себеп болып отыр. Бұл әлеуметтік құбылысты зерттеушілердің көпшілігі адамдардың, әсіресе жасөспірімдердің күнделікті тұрмыста кездесетін тұрақсыздықтан, қиыншылықтардан шаршап, ертеңгі күнге дегеннің сенімнің әлсіреуінен көреді. Олар қоғамдағы моральдік және адамгершілік құндылықтар бұзылып, жақсы мен жаманның, асық пен жасықтың, мейірімділік пен зұлымдықтың аражігі толық ашылмай, шындық пен жалғанды түсіне алмағандықтан өмірден орнын таба алмай қиналады. Адамдар көзбояушылықтан, өздерінің дәрменсіздігінен, қоғамға пайдасыздығын білуден қашуға тырысады. Сондықтан жасөспірімдер өздерін күшті кейіпкерлер, әдемі ханшайымдар және кез-келген мақсат үшін өмірін қауіпке тігетін қаһармандар туралы әңгімелердегі басты

кейіпкерлердің орнында елестетуге тырысады. Олардың жүректерінде үміт оты пайда болады. Сапырылысқан әлемдегі ешкім танымайтын, жалғыз және момын, қарапайым адам кенеттен батыр бола алады. Бірқатар зерттеушілер мен жазушылар (Д.Калюжный, А.Жабинский, Е.Филенко, А.Осипов, Ю.Петухов және т.б.) фантастиканың танымал болуының мынадай тағы бір себебін атап өтті: ол фантастиканың басқа жанрлары мен бағыттарын көлегейлеп, көңіл көтеретін ойын-сауық жанрына, «ертегілік ойынға» айналды. Осы себепті де мәдени құбылыс ретінде фантастикаға теріс көзқарас қалыптасты, оның әлемдік әдебиеттегі дағдарысы туралы пікірлер айтыла бастады [1, 52 б.].

Мақаланы жазудағы *мақсатымыз* фантастикалық шығармалардың орта мектепте оқытылу мәселелерін жан-жақты талдай отырып, әдістемелік жүйе қалыптастыру болды.

Оқушылардың қызығушылығының артуы, ғылыми-фантастикалық шығармаларды мектеп бағдарламаларына енгізу және әдебиетті оқыту әдістемесінде бұл мәселенің жеткіліксіз қарастырылуы бұл саланы жан-жақты зерттеу қажеттілігі мен оның *өзектілігін* көрсетеді.

Әдістеме. Қазақ әдебиеттануының тарихында фантастикалық жанрдың зерттелуіне үлес қосқан Қ.Жұмалиев, Х.Сүйіншалиев, З.Серікқалиев, С.Қирабаев, А.Мархабаев, т.б. сынды ғалымдардың еңбектері мен зерттеулері негізге алынды. Бұл еңбектерде қазақ әдебиетінде фантастикалық жанрдың дамуы мен қалыптасуына, зерттелуіне байланысты ой-пікірлер беріледі. Сонымен қатар 8, 10-сыныпқа арналған жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша шыққан балама оқулықтар басшылыққа алынды.

Зерттеу жұмысының зерттеу әдісі ретінде талдау, салыстыру, жүйелеу, жинақтау, тұжырым жасау әдістері қолданылды.

Нәтиже. Жасөспірімдерге арналған әдебиет оқырманның алдына адам табиғаты мен оның өмірінің мәні туралы бірқатар жаһандық мәселелерге қатысты сұрақтар қояды. Жеткіншектер осы сұрақтарға жауап іздеу арқылы адамдар әлемінде өмір сүруге үйренеді. Сол себепті жеткіншектерге арналған шығармаларда адами қарым-қатынас бірінші орынға шығады, сюжеттің негізінде тек саяхат пен шытырман оқиғалар ғана суреттелмейді, сонымен қатар қақтығыстарға толы көріністер де беріледі. Соған сай образдар жүйесі де күрделене түседі, оларға тән психологиялық мінездемелер пайда болады. Екінші кезекке оқиғаны жалпы бағалау, соның негізінде шығарманың тәлімгерлік және тәрбиелік мәні ысырылады. Қазіргі жеткіншек ақпаратты мұғалім ұсынған форматта сол қалпында қабылдамайды. Ол дайын шындыққа шындыққа сенуге бейім емес, қайта жасөспірім өз бетінше ойлауға үйренеді, өзінің жіберген қателіктері арқылы оны тексеруді жөн көреді. Ал осындай күрделі үдерісті игертудегі мұғалімнің басты міндеті мен рөлі – жеткіншекке фантастикалық шығарманы қабылдауда бағыт-бағдар беруші, нұсқаушы қызметін атқару.

Осылайша, біз орта мектепте ғылыми фантастикалық шығармаларды оңтайлы оқытудың жолдарын қарастыру бағытында алдымен мынадай жоспар құрып алдық:

1) тікелей әдебиет сабағында ынталандырушы фактор құру (ол үшін ең алдымен мектеп оқушыларының аталған тақырыпқа қатысты білім деңгейін анықтау мақсатында сауалнама алынды);

2) кіріспе жұмыстар (ғылыми-фантастикалық жанрдың ерекшеліктерін, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін, лайықты өкілдерін анықтау әрі оңтайлы әдістемені құру мақсатында пән мұғалімдері мен практикант-студенттерден сауалнама алынып, өзара пікірталасулар ұйымдастырылды);

3) дипломдық жоба бойынша атқарылған нақты жұмыстар:

а) фантастикалық шығармаларды оқытуда ҚМЖ құрастыру.

ә) оңтайлы оқытуға қатысты интербелсенді әдіс-тәсілдер мен цифрлық платформаларды іріктеу;

4) алынған нәтижелер бойынша түйін жасау.

Құрған жоспарымыздың бірінші, екінші бөлігіне сай орта мектепте ғылыми фантастиканы оқытудың қазіргі жағдайын білу, сонымен қатар пән мұғалімдерінің мектептегі ғылыми

фантастика мәселесіне қатысты көзқарасын айқындау және мектеп оқушыларының фантастикалық шығармаларды оқуға деген ынтасы мен білім деңгейін анықтау үшін сауалнамалар алынды.

Талдау. Қазіргі мектеп оқушыларының қандай кітап оқуға деген ынтасын айқындау мақсатында орта мектептің әр сынып оқушыларынан сауалнама алынды. Бұл мектеп оқушыларының оқуға деген бейімділігін және фантастикаға деген қызығушылығын білу мақсатында ғана емес, сонымен бірге фантастикаға деген қызығушылық қай жаста ең күшті болатынын анықтау, фантастикалық шығармаларға деген көзқарасын айқындау үшін жүргізілді. Сауалнама бойынша алынған нәтижелердің дұрыстығын қамтамасыз ету үшін барлық сыныптарға бірдей сұрақтар берілді. Сауалнама үшін келесідегідей сұрақтар құрастырылды: 1. Саған қандай көркем шығарма оқыған ұнайды? 2. Қандай ғылыми фантастикалық шығарма оқыдың? 3. Сен оқыған фантастикалық шығармалардың қайсысы саған әлемге жаңа көзқараспен қарауға, өзінді өзгертуге көмектесті? 4. Мектепте ғылыми фантастикалық шығарма оқыту пайдалы ма? 5. Мектеп оқулығында тағы қандай фантастикалық шығарманың болғанын қалар едің?

Бірінші, екінші сұрақтар негізінен баяндау сипатына ие және мектеп оқушыларының жазушылар мен олардың шығармалары туралы хабардарлық деңгейін анықтауға бағытталған. Бұл сұрақтардағы нақты мәліметтерді анықтаудан бөлек, фантастиканың жалпы әдебиеттің бір түрі ретіндегі табиғатын түсіндіруден туындаған. Өйткені кейбір шығармаларды атай отырып, мектеп оқушылары оларды фантастикалық деп жіктеп көрсетті.

Үшінші сұрақ оқушылардан фантастикалық шығармаларды оқығанда өздерінің қандай сезімде болатындарын білдіруді талап етеді. Бұл өте қиын сұрақ, өйткені бұл сұраққа жауап беру үшін оқушының жеткілікті дәрежеде дамыған аналитикалық болжау қабілеті болуы қажет.

Келесі сұрақ көркем әдебиеттің оқырманға неліктен тартымды екенін анықтауға бағытталған. Мұнда біз белгіленген жас кезеңіндегі оқушылардың пікірлерін талдаймыз.

Бесінші сұрақ оқушылардың фантастиканы оқудағы білім нәтижесін анықтауға бағытталған. Бұл сұраққа жауап беру арқылы мектеп оқушылары фантастикаға құштарлықтың пайдалылығы туралы қорытынды жасауы керек. Осы зерттеу шеңберінде жүргізілген сауалнамаға Алматы қаласының М.Мақатаев атындағы 140 мектеп-гимназия мен Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Тескенсу ауылы, Жамбыл атындағы орта мектебінің 5-10 сынып аралығындағы мектеп оқушылары қатысты. Сауалнамаға қатысқан оқушылардың жалпы саны 100 адамды құрады. Оқушылар ұсынылған сұрақтарға жазбаша, жеке парақтарда жауап берді.

Оқушылардың көбі бастапқы екі сұраққа қысқаша жауап берді. Олар негізінен қойылған сұраққа өздері оқыған авторлар мен олардың шығармаларының қарапайым тізімін жазумен шектелген. Айта кету керек, арасында өздері оқитын сынып бағдарламасында берілген шығармалардың да атауы жүр. Сауалнама нәтижелерін талдау барысында байқағанымыз, мектеп оқушыларының көпшілігі жалпы кітап оқуға, оның ішінде ғылыми-фантастикаға қызығушылығының төмен екенін көрдік. Жауаптардың көпшілігінде фантастикалық шығарма оқығаннан гөрі соның негізінде түсірілген көркемсуретті фильм көрген тиімдірек деп берілген. Дегенмен, кей сынып оқушыларынан сауалнама алу барысында олардың фантастикалық шығармаларды оқуға деген қызығушылығы, фантастикалық шығарма кейіпкерлеріне еліктеуі байқалды. Мысалы, 5-6 сынып оқушыларын фантастиканың ертегілермен ұқсастығы, ондағы оқиғалардың күрт өзгеріп, жедел дамып отыратын динамикалығы, жазушының ойлап тапқан әлеміне еніп, өз қиялындағы дүниеде өмір сүруі қызықтырады. 7-9 сынып оқушылары үшін фантастика шығармашылық қиялдың дамуына ықпал етуімен, ойын-сауық түрінде нақты ғылыми білім беруімен құнды. Осы жастағы

оқушылар фантастикалық мәтіннің құрамы мен сюжетінің кейбір ерекшеліктерін көре алады, фантастиканың жанрлық ерекшелігін байқайды.

Жоғары сынып оқушылары фантастиканы өнердің маңызды түрі ретінде қарастырады. Олар фантастикалық шығармалардың өзіндік ерекшелігін бағалайды, оларды сюжеттік және композициялық құрылысы жағынан талдайды. Ондағы әлеуметтік және философиялық мәселелерді ажыратады. Алайда оқушылардың белгілі бір бөлігі фантастиканы бәрібір ұнатпайды. Бұл ең алдымен оқушылардың өзіне тікелей байланысты. Яғни, фантастикалық шығармаларды оқуға деген құлшынысының төмен болуы олардың асқақ арман, үлкен қиялға беріле алмауы, өз сезімдерін еркін көрсете білмеуі себепті екен. Сондай-ақ, оқушының әдеби шығарма оқуға деген құлықсыздығынан. Оқушылардың фантастикалық әдебиетке деген көзқарасы сыныпқа, олар өмір сүретін уақытқа байланысты. Мысалы өткен ғасырдың екінші жартысымен салыстырғанда, қазіргі уақытта оқушылардың ғылыми фантастикаға деген қызығушылығы артқаны байқалады. Бұл жерде әлемдік тенденцияның да әсерін айту керек.

Оқушылардың ғылыми фантастикаға деген көзқарасына біздің заманымызда көркем шығармалардың болуы, фантастиканы мектеп бағдарламаларына қосу, көптеген фантастикалық фильмдердің пайда болуы сияқты факторлар әсер етеді. Эксперимент барысында оқушылардың фантастикаға деген көзқарасын талдай отырып, біз олардың санасында өнердің екі түрінің: кино мен әдебиеттің шығармаларын біріктіру сияқты ерекшелікті анықтадық. Фантастикалық көркем фильмдердің көптігі көбінесе оқылған кітаптардың әсерін жоққа шығарады.

Мектеп мұғалімдері мен өндірістік практикадан өткен практикант-студенттерден де бес сұрақтан тұратын сауалнама алынды. Сұрақтар: 1.Педагогикалық практика кезінде қай сыныптарда сабақ жүргіздіңіз? 2.8-10-сыныптарда қандай тақырып бойынша сабақ өттіңіз? 3.«Айдағы жасырынбақ», «Дабыл», «Көшпелі алтын» шығармаларын өткенде қандай әдіс-тәсілдер қолдандыңыздар? 4.Педагогикалық практика барысында фантастикалық шығармаларды өткенде қандай әдіс-тәсілдерді ең көп қолдандыңыз? 5.Сабақ барысында әдістемелік қиындықтар болды ма?

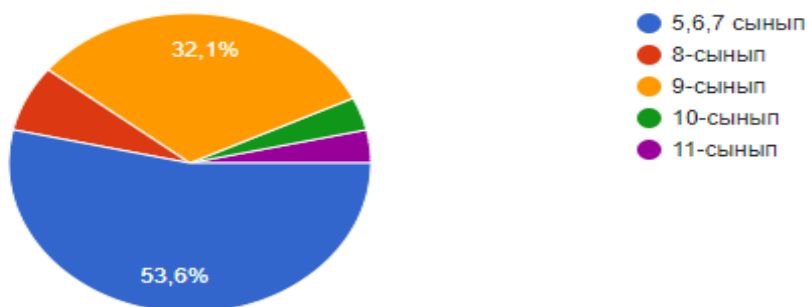
Бастапқы екі сұрақ жалпы нақтылау мақсатында қойылған сұрақтар болды. Сауалнамаға қатысқан респонденттер негізінен бұл сұрақтарға нақты өз тәжірибелері бойынша жауап берген. Қалған үш сұрақ мектепте фантастикалық шығармаларды оқытуға бағытталды. Мектеп мұғалімдері мен практиканттар негізінен бұл сұрақтарға тікелей өз тәжірибесіне сүйене отырып жауап берді. Сауалнаманың нәтижелері төмендегі сызбаларда берілді.

1-сызба

1-сұрақ бойынша сауалнама нәтижесі

1. Педагогикалық практика кезінде қай сыныптарда сабақ жүргіздіңіз?

28 ответов

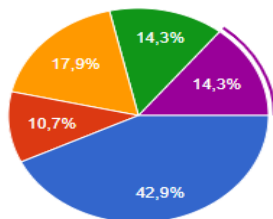
2-сызба

2-сұрақ бойынша сауалнама нәтижесі

8-10 сыныптарда қандай тақырып бойынша сабақ өттіңіз?

[Копировать](#)

28 ответов

- 1 Ж. Сахиев "Айдағы жасырынбақ" (8-сынып)
- 2 Ж. Сахиев "Дабыл" (8-сынып)
- 3 Т.Сұлтанбеков "Көшпелі алтын" (10-сынып)
- 4 А.Кемелбаева "Шашты" (10-сынып)
- 5 Т. Ахтанов "Күй аңызы" (8-сынып)

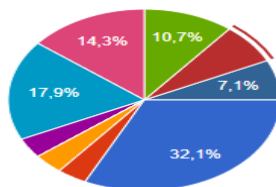
3-сызба

3-сұрақ бойынша сауалнама нәтижесі

3. "Айдағы жасырынбақ", "Дабыл", "Көшпелі алтын" шығармалары бойынша сабақ өткенде қандай әдіс-тәсілдерді қолдандыңыз?

[Копировать](#)

28 ответов

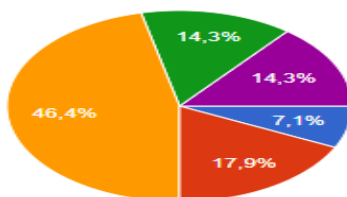
- Көрнекілік әдіс
  - Проблемалық оқыту әдісі
  - Түсіндіру әдісі
  - Сөздік әдіс
  - Өңгімелесу әдісі
  - 3
  - 2
  - 4
- ▲ 1/2 ▼

4-сызба

4-сұрақ бойынша сауалнама нәтижесі

3. Педагогикалық практикада сабақ барысында ең жиі қанша әдіс қолдандыңыз? Санын көрсетіңіз.

28 ответов

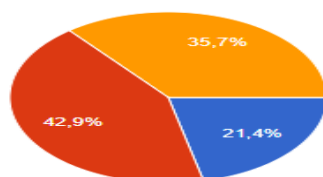
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5-сызба

5-сұрақ бойынша сауалнама нәтижесі

5. Сабақ өту барысында әдістемелік қиындықтар болды ма? Қиындықтарыңызды 1-ден 5-ке дейінгі шкала бойынша бағалаңыз, мұнда 1-қиындық жоқ, 5-ең көп қиындық

28 ответов

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Мұғалімдер мен практикант-студенттерден алынған сауалнама олардың мектептегі ғылыми фантастика мәселесіне қарама-қайшылықты көзқарасын көрсетті. Фантастикаға деген мұндай көзқарастың себебі ретінде олар мыналарды атады: «2000 жылдары әдебиеттің бұл саласына деген көзқарас әртүрлі болды», «Фантастика тәрбиелік қызмет атқармайды, өйткені бұл ойын-сауық жанрына жатады», «Фантастика» жанр ретінде ескіріп кетті, сондықтан балалар үшін берер еш тәлімі жоқ», «бұл сала өте аз зерттелген», «мектеп бағдарламасында оқытылатын көркем шығарма онсыз да көп».

Сабақтың ҚМЖ – оқу пәндерін тиімді және сапалы оқытуда және оқу бағдарламаларын меңгерудің жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етуде даярланатын әдістемелік өнімнің жаңа түрі. Ол оқу үдерісін жобалауда мұғалім мен оқушылардың педагогикалық өзара әрекетін жоспарлайды. ҚМЖ дұрыс құрастыру және пайдалану оқу үдерісін тұтас және жүйелі түрде жобалауға, сабақтың барлық кезеңдерін барынша егжей-тегжейлі пысықтауға, оқу үдерісінң барлық субъектілерінің әрекеттерін нақтылауға, түрлендіруге және үйлестіруге, өз бетінше әрекетті ұйымдастыруға, өзара байланыстыруға, оқыту нәтижесіне қол жеткізуге көмектеседі. Сонымен қатар, әдіскер Б.Жұмақаева атап өткендей, «Жаңа білім беру парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын ғана емес, оның тұлғасын, білім арқылы тұлғалық дамуын қойып отыр» [2, 127 б.]. Осыған қатысты біз құрастырған ҚМЖ-да 8, 10-сыныпта фантастикалық шығармаларды оқыту бойынша бүкіл сабақ үдерісі сипатталды. Тақырыпты меңгертудегі әдіс-тәсілдер мен цифрлық платформаларда орындалған жұмыс түрлері таратылып көрсетілді. Сабақ барысында «Ой шақыру», «FILA», «5 – 5 – 1» сияқты әдіс-тәсілдер қолданылды. Тақырыпқа қатысты мәтінді талдау барысында кейбір мәселелерге қатысты факті мен көзқарасты айқындауда «FILA» әдісін қолдану өте тиімді болатынын байқадық.

2-кесте

«FILA» кестесінің үлгісі

F (Мәтінде іске асырылған фактілерді кестеге тізіп шығындар)	I (Аспан әлемі мен жұлдыздар туралы өз ойларыңды жазындар)	L(Мәселеге проблемалық сұрақ қойындар)	A (Мәселені зерттеуге жұмыс жоспарын құрастырындар.
1. Мерген мен Сартайдың айға сапары	<i>1. Аспан әлемі әлі де болса ұзақ және ауқымды зерттеулерді қажет етеді.</i>	<i>1. Не себепті Айда тіршілік тоқтап қалған?</i>	<i>1. Аспан әлеміне және жұлдыздарға қатысты мәліметтерді жинастыру.</i>

3-кесте

Зерттеп оқу машықтарын «5 – 5 – 1» әдісі арқылы жүргізу үлгісі

Оқылым алды	Оқылым кезінде	Оқылымнан кейін
«Осы мәтінде кездестіремін деп ойлайтын 5 сөзді атаңыз. «Тақырыпты оқығанда не туралы ойладыңыз?».	«Бірінші абзацты 5 сөзбен қорытындылаңыз». «Тірек сөздерді бөліп көрсетіңіз».	«Оқиғаны басқа кейіпкер тұрғысынан 1 сөйлеммен қорытындылаңыз». «... туралы сіздің пікіріңіз қандай?».

Сонымен қатар сабақты қорытындылауда, тақырыпты бекітуде цифрлық платформалардың ішінде COOGLE IT түрі пайдаланылды.

Бүгінгі білім беруде цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану оқу үдерісін жетілдіру мен оңтайландырудың, жұмыс формаларын түрлендіруге және сабақты қызықты әрі есте қаларлық етуге мүмкіндік беретін әдістемелік құралдар мен әдістердің арсеналын байытудың маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта сапалы заманауи білім берудің қажетті шарты – алдыңғы қатарлы технологияларды қолдану әрі оларды дәстүрлі оқытумен үйлестіре білу. Білім беру цифрлық технологиялары жалпы білім беру жүйесінде түбегейлі жаңа әдістемелік тәсілдерді қалыптастырды. Өйткені сабақтарда мультимедиялық көрнекілікті қолдану ең алдымен мұғалімге пәнді оқытуда, ал оқушыға пәнді игеруде көмектеседі. Мультимедиялық құралдарды пайдалану кезінде оқушыға өтілетін материалды қалай үйрену керектігін, таңдап алынған платформаның интербелсенді мүмкіндіктерін қалай қолдануын, сыныптастарымен қалай бірлесіп жұмыс істеуге болатынын өз бетінше шешуге мүмкіндік беріледі. Осылайша, оқушы оқу үдерісіне белсенді түрде қатысады. Сапалы мультимедиа құралдарын пайдалану оқу үдерісін оқушылар арасындағы әлеуметтік және басқа да айырмашылықтарға, олардың жеке бас ерекшеліктері мен оқу қарқынына, қызығушылықтарына қатысты икемді етуге мүмкіндік береді. Ғалымдар атап көрсеткендей, қазіргі цифрлық ресурстардың мүмкіншіліктері өте кең. Өйткені, «Мультимедиа жүйесінің пайда болуы адамның көптеген қызметтік арнасында революция жасады. Мультимедиа технологиясының ең кең қолданылған саласы – білім беру орталығы. Себебі, мультимедиа саласында жасалған ақпараттық құралдар білім беру жүйесінде білімнің тиімділігін арттырады. Оқушы материалды ауызекі оқығанда 1 минутта ақпараттың 1000-ға дейін шартты бірліктерін, ал көру органдарын қосқанда 100 мыңға жуық бірліктерді қабылдай алатын қабілеті бар екені тәжірибе жағынан дәлелденген» [3, 127 б.].

Бүгінгі таңда оқушылардың көпшілігі мектептен бос уақытын интернет желісінде өткізетіні ешкімге құпия емес. Қазіргі балалар еніп кеткен виртуалды өмір олардың өмір шындығына айналып барады. Егер бірнеше жыл бұрын интернет олар үшін тек әлеуметтік желілермен байланысты дүние болса, бүгінде біздің балаларымыз желіде білім алу мүмкіндіктеріне көбірек қызығушылық таныта бастады. Дәл осы қатынасты негізгі білім беру деңгейінің құрамына кіретін 5-7-сынып оқушыларына қатысты айтуымызға болады. Дәл осы жаста балалар қоршаған әлемді жеткілікті дәрежеде танып-білуге ұмтылады, өзіндік ой қорытады. Әдіскер-ғалым Р.Рахметова өз мақаласында атап көрсеткендей, «5-7 сынып оқушыларында «ер жетудің» түрлі белгілері әртүрлі формада көрініс табады. Яғни, тәуелсіз болуға деген ұмтылыс, біреудің көмегінен бас тарту, қадағалау мен бақылауды қажет етпеу. Бұл жастағы балалар оларды қоршаған әлемді тек көріп қана қоймайды, өздері көрген және білетін құбылыстың барлығына өз көзқарастары қалыптаса бастайды. Осы топтағы оқушылардың қызығушылықтары тұрақты болып, кәсіптік бағдар қалыптаса бастайды және ол жоғары сыныптарда нақтылана түседі. Олар көп ойлануға бейім болады, өздерін белгілі бір тілдік және мәдени қауымдастыққа жататын тұлға ретінде сезіне бастайды» [4, 400 б.]. Сол себепті осы кезеңде оқушының оқуға деген белсенділігін арттыру, оқу мотивациясын тудыру және пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі әдіс-тәсілдер мен технологияларды қолданған жөн.

Мектепте цифрлық технологияның уақыты келді. Біз тек өз пәніміз бойынша білім беріп қана қоймай, балаларды өзгермелі әлемде өмір сүруге, техникалық және әлеуметтік инновациялар туралы ойлауға үйретуіміз керек. Осындай жаңалықтардың бірі-білім беру үдерісінде цифрлық құралдарды, білім беру платформаларын пайдалану деп санаймыз.

Оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану келесідей мүмкіндік береді:

- білім алушылардың жеке қасиеттерін дамыту (оқуы, өздігінен білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі оқыту, өзін-өзі дамыту, шығармашылық қабілеттері, алған білімдерін практикада қолдана білуі, танымдық қызығушылығы, еңбекке қатынасы);

- білім алушының субъективті тәжірибесін, оның жеке ерекшеліктерін ескеру; өз бетінше оқу қызметін жүзеге асыру, оның барысында білім алушы өздігінен оқиды және өзін-өзі дамытады;

- сабақтарды эмоционалды және есте қаларлық етуге;
- жеке тәсілді жүзеге асыруға;
- мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесу сипатын өзгертуге.

Менталды карталар – бұл жеке идеялар мен тұжырымдамалар арасындағы қатынасты жеткізетін ақпараттың графикалық көрінісі. Тақырып қаншалықты күрделі болса да, менталды карта жалпы картинаны көруге көмектеседі. Онлайн-карталар бірлесіп жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Психолог Тони Бузен 1990-шы жылдары менталдық карталарды ойлап тапты, ал 2000-шы жылдардың ортасында алғашқы сервистік қызметтер пайда болды. Бұл менталдық картаны сандық түрде жасауға көмектесетін бағдарламалық жасақтама. Бұл қызметтердің көпшілігінде біз ақысыз, офлайн және топтық режимде жұмыс істей аламыз. Интеллект карталарын құруға арналған бірнеше танымал қызметтер бар. Олар: MindMeister, Xmind, Coggle, Mind42, Bubbl.us, SimpleMind, т.б. Е.Бершадская атап көрсеткендей, «Менталды карталар сыни ойлауды, есте сақтауды және зейінді дамытуға, оқуды қызықты, көңілді және пайдалы етуге көмектеседі [5, 112 б.]. Бұл әдісті қолдану мыналарға ықпал етеді:

- көркем шығарманы түсініп оқуға;
- қажетсіз жұмыстардың үлкен көлемін жояды;
- емтиханға дайындалуда жақсы көмек береді;
- негізгі ақпаратты есте сақтауға аз уақыт кетеді;

-ең үлкен нәтиже оқушының назарын аударуға мүмкіндік береді. Белгілі бір міндетке назар аудару табиғи түрде, мәжбүрсіз жүреді. Оқушыға назар аудару үшін қосымша күш жұмсаудың қажеті жоқ; оқушы есте сақтау үшін автоматты түрде қайталай бермейді. Оқушылар ақпаратты өзіндік ішкі ой көзімен сезінеді – ойлау үдерісі жүреді. Т.Бузен айтқандай, «Менталды карталар әртүрлі пәндік салаларда ғана емес, сонымен қатар әртүрлі оқу жағдайларында да әмбебап болып табылады. Мұндай карталарды сабақта ұжымдық түрде ми шабуылын ұйымдастыру әдісі ретінде жасауға болады» [20, 49 б.]. Біз таңдап алған COOGLE IT – бұл менталды карталаға арналған онлайн-сервис, онда ақыл-ой карталарының әдемі бұтақтары ағашқа ұқсайды. Сервистің қарапайымдығы сонша, онымен жұмыс істеу тіпті оңай. Жұмысты бастау үшін сіз сайтқа тіркелуіңіз немесе Google есептік жазбасы (аккаунт) арқылы кіруіңіз керек. Төменде бір сабақтың COOGLE IT платформасында жасалған бір үлгісі берілді.

6-сызба

COOGLE IT платформасында жасалған менталды карта үлгісі

Сонымен, қорыта келе мынадай шешім жасауға болады: сандық мектеп әркімге шексіз мүмкіндіктер береді: бала өзі үшін білім көздерін таңдай алады. Білім беру контекстінде жаһандану қоғамды жаһандық цифрландыруда, жас ұрпақты өмірде кез-келген ақпаратты алуға, сақтауға және шығармашылықпен қолдануға үйрету қажеттілігінде көрінеді. Мұғалім үшін мультимедиялық құралдарды қолдану оқу материалдарын үнемі жетілдіруге, оқу үдерісінің барысын жедел бақылауға, оқытудың жаңа ұйымдастырушылық формаларын енгізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Қорытындылай келе, теориялық материалды талдау мектепте фантастиканы оқытуды зерттеудегі тәжірибені көрсетеді. Алайда, ғылыми фантастиканы жіктеуге, оның жекелеген бағыттарының қазіргі жағдайына, мектепте көркем шығармаларды зерттеудің орындылығына, оның білім беру мүмкіндіктеріне күмәндануға байланысты бірқатар проблемалар бар. Сол себепті дипломдық жобаның мақсаты фантастикалық шығармаларды оқытудың әдістемесін, мазмұнын және құрылымын жетілдіру болды. Осы мақсатқа жету барысында келесідей жұмыстар жүзеге асырылды. Зерттеу тақырыбы бойынша әдеби-теориялық және әдістемелік зерттеулер мен еңбектер қарастырылды. 8, 10-сыныпта фантастикалық жанрдағы шығармаларды оқыту тәжірибесі сараланып, негізгі тұжырымдар жинақталды. Эксперимент жұмыстары педагогикалық практика жүргізілетін мектептер базасында жүзеге асырылды.

Туындаған проблемаларға және балалардың фантастикалық әдебиетке деген қызығушылығының артуына байланысты жалпы білім беру бағдарламаларының авторлары ХХ ғасырдың 90-шы жылдарынан бастап ғылыми-фантастикалық шығармаларды сыныпта және сыныптан тыс сабақтарда оқу үшін мектеп бағдарламасына енгізеді.

Бағдарламалар мен қолда бар әдістемелік материалдарды талдау нәтижесінде көрсетілген мәселе әдебиетті оқыту әдістемесінде әлі де жеткілікті қарастырылмағанын көрсетті. Біз өз жұмысымызда 8,10-сыныптарда көркем фантастикалық шығармаларды оқытудың эксперименттік дәлелденген жүйесін ұсынамыз. Соған орай жобамызда орта мектепте фантастикалық шығармаларды оқытудағы негізгі әдістер мен оларды пайдалану тәсілдеріне байланысты мүмкіндігінше көлемді тұжырым жасадық. Сабақтың стандартты емес түрлерін таңдауда, төменгі сыныптан жоғарғы сыныпқа қарай әдеби және фантастикалық ұғымдармен жүйелі жұмыс жасауда, оқушылардың өздерінің және мұғаліммен бірлесіп жүргізетін әр түрлі іс-әрекеттерін саралау жұмыстары жүргізілді. Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты тексеру барысында фантастиканы оқыту оқушылардың әдеби дамуына ықпал ететіні, оқушылардың адамгершілік, аксиологиялық және эстетикалық қабылдауына көмектесетіні, балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуына әсер ететіні белгілі болды.

Жалпы, зерттеу нәтижелеріндегі біз ұсынған гипотеза расталды, қойылған міндеттер шешілді деген қорытынды жасауға негіз береді. Сонымен бірге біз белгіленген проблеманың барлық аспектілерін толық талдауға үміттенбейміз, болашақта жұмыс мынадай бағыттар бойынша жалғастырылуы мүмкін: оқушылардың қазіргі заманғы ғылыми фантастиканы қабылдау ерекшеліктерін анықтау; отандық және шетелдік жазушылардың ғылыми фантастика туындыларын сыныптан тыс оқуды ұйымдастыру; жекелеген ғылыми фантаст жазушылардың шығармашылығы бойынша элективті курстарды ұйымдастыру және т. б.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Головачева И.В. *Фантастика и фантастическое: поэтика и прагматика англо-американской фантастической литературы.* – Санкт-Петербург: ИД «Петрополис», 2013. – 419 стр.

2. Жұмақәева Б.Д. *Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: Оқулық.* - Алматы, «Қыздар университеті» баспасы, 2015. – 242 бет.

3. Бидайбеков Е., В.Гриншкун, Г.Камалова, Д.Исабаева, Б.Бостанов. Білімді ақпараттандыру және оқыту мәселелері. Оқулық. – Алматы, 2014. – 352 бет.
4. Рахметова Р.С. Оқушылардың айтылым дағдысын дамытудың маңызы. Абай ат. ҚазҰПУ Хабаршысы. / «Филология ғылымдары» сериясы, №4(74). – 493 бет.
5. Бершадская Е.А. Способы введения метода интеллект-карт в начальной и основной школе. – Новокузнецк, 2011. – 114 стр.

References:

1. Golovocheva I.V. *Fantastika i fantasticheskoe: poetika i pragmatika anglo-amerikanskoj fantasticheskoy literatury.* – Sankt-Peterburg: ID «PetropoliS», 2013. – 419 str.
2. Zhumakaeva B.D. *Qazaq әdebietin okytu adistemesi: Okulyk.* - Almaty, «Kyzdar universiteti» baspasy, 2015. – 242 bet.
3. Bidajbekov E., V.Grinshkun, G.Kamalova, D.Isabaeva, B.Bostanov. *Bilimdi akparattandyru zhane oqytu maseleleri. Okulyk.* – Almaty, 2014. – 352 bet.
4. Rakhmetova R.S. *Okushylardyn ajtylym dagdysyn damytudyn manyzy. Abaj at. ҚаЗҰПУ Хабаршысы.* / «Filologiya gilymdary» seriyasy, №4(74). – 493 bet.
5. *Bershadskaya E.A. Sposoby vvedeniya metoda intellekt-kart v nachal'noj i osnovnoj shkole.* – Novokuzneck, 2011. – 114 str.

Біздің авторлар

Толуспаева Дариға Жұмабекқызы – Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, г.ғ.м., аға оқытушы, e-mail: dmn_tm@bk.ru

Саржанова Ғалия Байжұмақызы – PhD., академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті Шет тілдер факультетінің шет тілдерін даярлау теориясы мен әдістемесі кафедрасының меңгерушісі, e-mail: galiya008@mail.ru

Шамшетова Юлдуз Махаматдиновна – Әжинияз атындағы Нөкіс мемлекеттік педагогикалық институты, 2-курс докторанты, Нөкіс, Өзбекстан, yulya911@list.ru

Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна – Әжинияз атындағы Нөкіс мемлекеттік педагогикалық институты, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Нөкіс, Өзбекстан, aygul1671@gmail.com

Войводич Ясмينا – Загреб университеті, филология ғылымдарының докторы, профессор, Хорватия

Доценко Сергей Николаевич – гуманитарлық ғылымдар институты, Таллин университеті, Таллин қ., Эстония

Жолдыбаев Олжас Мұратбекұлы – М.О.Әуезов атындағы әдебиет және өнер институты, 2-курс докторанты, zet.olji@mail.ru

Туна Юлдуз – PhD доктор, Анкара Хаджы Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия, tuna.yildiz@hbv.edu.tr

Ломова Елена Александровна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, elena_lomova_@mail.ru

Касымжанова Маржан – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, PhD докторант, honey_marjan95@mail.ru

Массимо Маурицио – Әдебиеттанушы, славист, аудармашы, Турин университетінің профессоры, Италия

Токшылықова Гульназ Базарбаевна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, аға оқытушы

Ержанова Феруза Мерибековна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, PhD, қауымд. проф. м.а., ferusa@mail.ru

Бирай Наргис – Памуккале университеті, Денизли, Түркия, филология профессоры, nergisb@gmail.com

Кенесхан Гүлмира – Химиялық-биологиялық бағыттағы Назарбаев зияткерлік мектебі

Умарова Акмарал Базархановна – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, магистр, оқытушы

Климкевич Александра – Гданьск университеті, ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Гданьск, Польша, aleksandra.klimkiewicz@ug.edu.pl

Мизанбеков Серик Коспиевич – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент), serik_mizanbekov@mail.ru

Кульбаева Альмира Жусупбековна – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, педагогика магистрі, докторант, almira_kulbaeva@mail.ru

Юсуп Пархат Қорабайұлы – Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің қазақ әдебиеті кафедрасы, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, farhat.yusup.70@mail.ru

Юсуп Айжан Нурашқызы – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің қазақ әдебиеті кафедрасы, педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, ayzhan.yusup@mail.ru

Ақбалаева Жанат Келжанқызы – Қазақ-Америка университетінің факультеті, Халықаралық білім беру корпорациясы, профессор ассистенті, аға оқытушы, Akbala_zhanat_kau@mail.ru

Наши авторы

Толуспаева Дариға Жұмабекқызы – КарУ имени Е.А.Букетова, м.г.н., старший преподаватель, e-mail: dmn_tm@bk.ru

Саржанова Галия Байжұмақызы – PhD, заведующая кафедрой теории и методики иноязычной подготовки факультета иностранных языков Карагандинского университета имени академика Е.А. Букетова, e-mail: galiya008@mail.ru

Шамшетова Юлдуз Махаматдиновна – Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза, докторант 2 курса, Нукус, Узбекистан, yulya911@list.ru

Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна – Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза, кандидат педагогических наук, доцент, Нукус, Узбекистан, aygul1671@gmail.com

Войводич Ясмينا – Загребский университет, доктор филологических наук, профессор, Хорватия

Доценко Сергей Николаевич – Институт гуманитарных наук, Таллиннский университет, г. Таллинн, Эстония

Жолдыбаев Олжас Муратбекович – Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова, PhD докторант, zet.olji@mail.ru

Туна Юлдуз – Университет Анкары Хаджи Байрама Вели, Анкара, Турция, tuna.yildiz@hbv.edu.tr

Ломова Елена Александровна – Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кандидат филологических наук, доцент, elena_lomova_@mail.ru

Касымжанова М.Е. – Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, докторант PhD, honey_marjan95@mail.ru

Массимо Маурицио – литературовед, славист, переводчик, профессор Туринского университета, Италия

Токшылыкова Гульназ Базарбаевна – Казахский национальный педагогический университет имени Абая, старший преподаватель

Ержанова Феруза Мерибековна – Казахский национальный педагогический университет имени Абая, PhD, и.о. ассоц. проф., ferusa@mail.ru

Бирай Наргис – Университет Памуккале, Денизли, Турция, профессор филологии, nergisb@gmail.com

Кенесхан Гульмира – Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления

Умарова Акмарал Базархановна – Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Климкевич Александра – Гданьский университет, кандидат филологических наук, ассоциированный профессор, Гданьск, Польша, aleksandra.klimkiewicz@ug.edu.pl

Мизанбеков Серик Коспиевич – Казахский национальный университет им. аль-Фараби, к.п.н., ассоциированный профессор (доцент), serik_mizanbekov@mail.ru

Кульбаева Альмира Жусупбековна – Казахский национальный университет им. аль-Фараби, магистр педагогики, докторант, almira_kulbaeva@mail.ru

Юсуп Пархат Қорабайулы – Кафедра казахской литературы Казахского национального женского педагогического университета, магистр педагогических наук, старший преподаватель, farhat.yusup.70@mail.ru

Юсуп Айжан Нурашқызы – Кафедра казахской литературы Казахского национального педагогического университета имени Абая, магистр педагогических наук, старший преподаватель, ayzhan.yusup@mail.ru

Акбалаева Жанат Келжановна – Факультет Казахско-Американского Университета Международной Образовательной Корпорации, ассистент профессора, старший преподаватель, Akbala_zhanat_kau@mail.ru

Our authors

Toluspaeva Dariga – Karaganda Buketov University, M.Sc., e-mail: dmn_tm@bk.ru

Sarzhanova Galiya Baizhumaqyzy – PhD., Head of the Department of Theory and Methods of foreign language training, Foreign languages Faculty, Karaganda Buketov University, e-mail: galiya008@mail.ru

Shamshetova Yulduz – Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz, 2nd year doctoral student, Nukus, Uzbekistan, yulya911@list.ru

Khodzhanियazova Aigul – Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Nukus, Uzbekistan, aygul1671@gmail.com

Vojvodic Jasmina – University of Zagreb, Doctor of Philology, Professor, Croatia

Dotsenko Sergei – School of Humanities, Tallinn University, Tallinn, Estonia

Zholdybayev Olzhas – M.O. Auezov Institute of Literature and Art, PhD student, zet.olji@mail.ru

Tuna Yildiz – Ankara Haji Bayram Veli University, Ankara, Turkey, PhD, tuna.yildiz@hbv.edu.tr

Lomova Elena – Abai Kazakh National Pedagogical University, Ph.D. professor, elena_lomova_@mail.ru

Kasymzhanova Marzhan – Al-Farabi Kazakh National University, doctoral student, honey_marjan95@mail.ru

Massimo Maurizio – Literary critic, Slavist, translator, Professor at the University of Turin, Italy

Tokshylykova Gulnaz – Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer

Yerzhanova Feruza – Abai University, acting associated professor, ferusa@mail.ru

Biray Nergis – Pamukkale University, Denizli, Turkey, philology professor, nergisb@gmail.com

Keneshan Gulmira – Nazarbayev Intellectual School of Chemical and Biological Directions

Umarova Akmaral – Abai Kazakh National Pedagogical University, Senior teacher

Klimkiewicz Aleksandra – Gdansk University, Candidate of Philology Science, Associate Professor, Gdansk, Poland, aleksandra.klimkiewicz@ug.edu.pl

Mizanbekov Serik – doctor of pedagogical sciences, professor, serik_mizanbekov@mail.ru

Kulbaeva Almira – magister of pedagogical sciences, doctoral student, almira_kulbaeva@mail.ru

Yussup Parkhat – Department of Kazakh Literature, Kazakh State Women's Pedagogical University, Master of Pedagogical Sciences, Senior teacher, farhat.yusup.70@mail.ru

Yussup Ayzhan – Department of Kazakh Literature, Abai Kazakh National Pedagogical University, Master of Pedagogical Sciences, Senior teacher, ayzhan.yusup@mail.ru

Akbalaeva Zhanat – Faculty of Kazakh-American University, International Educational Corporation, Assistant Professor, Senior Tutor, Akbala_zhanat_kau@mail.ru